

Strategii descriptive în *Didahiile* lui Antim Ivireanul

Maria CĂTĂNESCU

Cet article propose une analyse rhétorique de la séquence descriptive dans les textes omilétiques (*Didahii*) d'Antim Ivireanul. On discute les (auto)portraits et surtout les descriptions explicatives (les définitions) des termes abstraits; leur traits essentiels d'ordre formel et fonctionnel sont significatifs pour le discours omilétique roumain médiéval et pour la culture rhétorique et écclesiastique d'Antim Ivireanul.

Mots-clés: analyse rhétorique, séquence descriptive, les Didahii d'Antim Ivireanul.

Cercetările (relativ) recente de *analiză textuală*¹ au deschis noi perspective de interpretare a textului artistic / nonartistic, stabilind totodată o relație de continuitate și de complementaritate cu abordările stilistico-retorice clasice.

Observațiile de mai jos au ca punct de plecare o premisă majoră a analizei textuale: un *text x*, indiferent de apartenența sa funcțională sau tipologică, este o entitate cu *organizare secvențială*²:

(a) *simplă* (textul este format dintr-o unică secvență, întrunind caracteristicile tipice pentru una dintre următoarele categorii: narativă, descriptivă, dialogată, explicativă, argumentativă) sau

(b) *complexă* și *eterogenă* (textul rezultă din asamblarea nepredictibilă și, în principiu, irepetabilă a unui număr oarecare de secvențe textuale; în astfel de situații, tipul de secvență dominantă cantitativ determină profilul structural al întregului text).

1. Studiul de caz pe care îl propunem vizează *Didahiile* lui Antim Ivireanul dintr-o perspectivă restrânsă: **secvența descriptivă**, cu principalele ei caracteristici de ordin tematic, formal, funcțional și distribuțional.

În predicile³ lui Antim, descrierile propriu-zise, dar și cele narativizate, au pondere însemnată și statut stilistico-retoric privilegiat; permanentele interferențe și fuzionări cu secvențe explicative și/sau argumentative nu le subminează poziția forte pe care o ocupă în text.

¹ Avem în vedere, îndeosebi, numeroasele lucrări ale autorilor de limbă franceză, dintre care: Adam, Petitjean (1989), Hamon (1993), Adam (1999), Gervais-Zaninger (2001), Adam (2005).

² Vezi Adam (1999: 19-43) și, mai ales, Adam (2005, 184-188).

³ Informații teoretice exhaustive privind textul / discursul omiletic, la Gordon (2000).

2.1. Pentru configurația compozitională a *Didahiilor* prezintă importanță două variante tematice: *portretul/autoportretul* și, mai ales, *descrierea abstractelor* (însumând deopotrivă reacții umane pozitive sau negative, reguli de conduită, precepte și concepte creștine).

Atenția acordată celor două variante semantice este inegală, astfel încât observațiile de retorică a (auto)portretului constituie un simplu termen de comparație⁴ pentru analiza, mai amplă, a descrierii (definirii) abstractelor.

2.1.1. Portretul și autoportretul pun în evidență strategii descriptive și particularități funcționale net distințe.

Portretele, centrate, de regulă, asupra unor personaje biblice exemplare (Iisus, Sfânta Maria,, Sfântul Nicolae, Sfântul Dumitru, apostolii Petru și Pavel) sunt, fără excepție, descrieri ample, ornamental-expresive⁵, idealizante și euforice, eventual picturale, care aduc în atenție exemple și modele demne de venerație; abundența figurativă (comparații, serii metaforice în climax, lanțuri de interogații retorice), precum și lexicul „nobil” susțin ceremonialul de *laudatio* și pathosul omiletic. În consecință, secvențele descriptive de acest tip dezvoltă constant o puternică funcție argumentativă de inducere a unei opinii și atitudini pozitive față de „obiectul” descris:

„Aleasă iaste, că iaste izvor carele cu curgerile cereștilor bunăță adăpă sfânta biserică și tot sufletul creștinesc.

Aleasă iaste, că iaste chiparos carele cu nălțimea covîrșaște ceriurile și pentru miroslul cel din fire s-au arătat departe de toată stricăciunea.

Aleasă iaste, că iaste crin, că măcar de au și născut între mărăcinii nenorocirii ceii de obște, iar nu și-au pierdut niciodată podoaba albiciunii.

Aleasă iaste că iaste nor carele n-au ispitit nici o greime a păcatului.

Aleasă iaste, pentrucă iaste fecioară mai nainte de naștere, fecioară în naștere, fecioară și după naștere și iaste o adîncime neprecepuită a bunăților și o icoană însuflețită a frumoseștilor celor cerești” (p. 20)⁶.

Același statut argumentativ-persuasiv îl au și portretele de blamare, individuală (Lucifer, de ex.) sau colectiv-generică (minciinoșii, lacomii, ipocriții, trufașii și.a.); indiferent de personajul-țintă, care încalcă normele creștine, descrierile de discreditare, preponderent de tip „a face”, activează numeroase procedee, eficiente ca expresii ale negației: termeni și sintagme ofensatoare, verbe de acțiune cu formă și semnificație negativă, antiteze agravante, apostrofe. Nu de puține ori (inclusiv în secvențele formulate la persoana I pl.), descrierea de blamare, *in crescendo*, atinge limita pamfletului:

⁴ Despre această variantă descriptivă, observații complementare la Cătănescu (2006: 598-599), Cătănescu (2010: 343-345).

⁵ Despre specificul descrierilor ornamentale și expresive, vezi Adam, Petitjean (1989: 9-24).

⁶ Exemplele, extrase din Ivireanul (1972) sunt însoțite numai de indicarea paginii. Prin é se notează ea, „în cuvintele nedifangate astăzi”; vezi Ivireanul (1972: LXII).

„Și la acea **mincinoasă ispovedanie**, ce facem? Cercăm să aflăm duhovnic om prost, pentru ca să se teamă de noi și să-i fie rușine de fetele noastre și ce vom zice noi aşa să fie, socotind în gîndurile noastre că, precum îñșălăm pre dînsul, vom îñșăla și pre Dumnezeu. Dară Dumnezeu nu să îñșală, ce ne îñșălăm noi îñșine, spre peirea noastră cea sufletească.

Și cînd mérgeam să ne ispoveduim **nu spunem** duhovnicului că mîncăm carnea și munca fratelui nostru, creștinului, și-i bem sîngele și sudoarea fetei lui cu lăcomiile și cu nesațiul ce avem, **ci spunem** cum c-am mîncat la masa domnească, miercurea și vinerea, peste și în post raci și untedelemn, și am băut vin.

Nu spunem că ținem bălaurul cel cu 7 capete, zavistiia, încuibat în inimile noastre, de ne roade totdeauna ficații, ca rugina pre fier și ca cariul pre lemn, **ce zicem** că n-am făcut nimănuí nici un rău.

Nu spunem că crédem minciunile slugilor noastre mai vîrtos decît aedvărul celui ce să năpăstuiaște, carele, de s-ar și jura, nu-l crédem, nici îi facem dreptate, ci-l pedepsim cu atîta cruzime de inimă, cît de am putea l-am stinge și de pre fața pămîntului; **ce zicem** că fiind în valurile lumii nu putem să ne căutăm de susflet, / ci dăm cîte un sărindariu, iară din jafuri, iar din nedreaptă agoniseală.

Nu spunem că pre carele îl vedem că jăfuiaște și pradă și căznăște pre săraci, îi lăudăm și-i zicem că iaste om îñtelept, îi ajunge mintea la toate și iaste vrédnic și face dreptăți, iar pre carele îl vedem că nu să améstecă într-acélia îl facem blestemat, mojic și nevrédnic și cum că nu-i ajunge mintea să facă judecăți și dreptate /...” (p. 95-96).

Autoportretul are trăsături distinctive proprii; de dimensiuni relativ reduse, plasat în deschiderea exordiului sau la limita dintre anumite unități compoziționale ale didahiei, autoportretul este reductibil la o unică intenție și manevră discursivă – simularea modestiei și a ignoranței⁷. Această formă de diplomație verbală creează distanțarea solemn- admirativă și reverențioasă a oratorului față de personajele / istoriile evocate, dar și apropierea afectivă de auditoriul eterogen a cărui atenție trebuie câștigată.

Numeroasele secvențe de acest tip reprezintă expresia convențională și antifrastică a unui ethos discursiv care mizează pe efectul de *benevolentiae* al stratagemei de autoumilire, abil inserată în discurs:

„Puțin ajutoriu va putea lua un bogat de la un sărac și puțină laudă va auzi nu cinsti de la un neînvățat. Drept acéia dară și eu, știindu-mi săracia bunăților și slabiciunea învățăturii, stau de mă mir ce voi face. Că de o parte uitându-mă măririlor preasfintei fecioarei Mariei a căreia intrarea cea cu pohfală în beserică astăz prăznuim; de altă parte, văzând atîtea cinstite obuze, împodobite cu florile bunăților și cu îñtelepciune, mă spăimântez și nu cutez a grăi. Că ce tărie are ticăloasa mea limbă, a lăuda și a cinsti cu vrednicie pre un ca aceasta, care iaste aleasă /... /? Sau ce putere are izvorul mieu cel cu o picatură de apă, să adape o grădină sufletească ca aceasta?” (p. 41).

⁷ Vezi Mortara Garavelli (1999: 264-265).

2.1.2. Raportată la (auto)portret, **tema abstractelor** plasează secvența descriptivă din *Didahii* în alt registru stilistic și în alt regim funcțional.

În acest sens, semnalăm câteva puncte de interes:

(a) Lista pantonimelor, respectiv a termenilor „temă-titlu”⁸ care desemnează abstractul descris, realizând aşa-numita procedură de „ancoraj referențial”⁹ este foarte bogată (v., de ex.: *credința, nădejdea, dragostea, postul, ispovedania, rugăciunea, milostenia, omenia, vitejia, înțelepciunea, dreptatea, smerenia, curătenia, umilința, păcatele, pocăința, mărturisirea, botezul etc.*); acest inventar „deschis” pune în evidență atât un eșantion din terminologia esențială pentru limbajul omiletic medieval, cât și necesitatea explicării descriptive a abstractelor introduse în predica.

(b) Multitudinea termenilor „temă-titlu”, respectiv a conceptelor aduse în text, determină o particularitate distribuțională a descrierilor tematice pe care le anunță; de regulă, ele nu apar izolat, ca insule textuale autonome, ci în serii enumerative (tenare sau mai ample), frecvent cu ramificații și subtematizări¹⁰.

În cazul subtematizării, unui termen „temă-titlu” dominant și generic, i se subordonează alte abstracte-titlu:

„/.../ sfintii părinții noștri au pus multi nevoiță /.../ și au ales ca niște grâu curat din toate bunătățile căre ar putea fi aceste trei bunătăți mari: **credința, nădejdia și dragostea** /.../ **Și iaste nădejdia de 2 feliuri:** una bună și alta rea. /.../ **Dragostea** /.../ **și iaste și aceaste de 3 feliuri:** una dumnezeiască, alte firească, și altă pătimitoare și rea” (p. 23-24).

Se înregistrează, de asemenea, subtematizări mai complicate, pe două și trei nivele:

„Pentru căci iaste **omul** făcut de Dumnezeu, îndoit, de suflet cuvîntătoriu și de trup simțitoriu **are și bunătăț indoite: sufletești și trupești. Și sunt bunătățile cele sufletești 4: vitejia, înțelepciunea, dreptatea și curătenia. Bunătățile cele trupești încă sunt 4: tăria, întregimea, fromosetea și sănătatea. Și dintr-aceste bunătăți ale sufletului și ale trupului nasc alte 4 bunătăți de obște: credința, nădejdia, dragostea și smerenia. [...]” (p. 47).**

La Antim, astfel de modele taxonomice sunt forme esențiale de organizare, de tip științific, a discursului omiletic. Indiferent de poziția sa ierarhică, fiecare termen-titlu guvernează căte un paragraf descriptiv; în consecință, părți extinse ale prediciei devin macrosecvențe descriptive complexe, constituite prin înlățuirea și imbricarea unor secvențe textuale de mici dimensiuni, dar unitare tematic și funcțional.

⁸ Vezi Adam (1989: 85).

⁹ Id. ibid.; cf. și reluarea discuției la Adam (2005: 147-148).

¹⁰ Vezi Adam (1989: 93-94) și Adam (2005: 150-151).

(c) Analiza comparativă a macrosecvențelor descriptive centrate asupra abstractelor permite izolarea principalelor trăsături specifice – facultative sau obligatorii; ele asigură, în grade diferite, omogenitatea retorică a descrierilor, fiind, totodată, semnificative pentru arta și tehnica organizării predicii la Antim.

Facultativ, dar frecvent, secvențele descriptive în discuție sunt prefațate de ample adresări către auditoriu și/sau de descrieri narativizate alegorice sau de reformulări ale unor parabole biblice. Acest ceremonial verbal, specific oratoriei de amvon asigură, în mare parte, atragerea publicului, prin implicarea sa rațională și emoțională:

„Pentru aceasta dară, vă pohtesc ca să vă deșchideți urechile inimilor voastre și să ascultați cuvintele ce voi să grăesc, pentru ca să vă folosiți voi cu ascultarea și eu cu zisele. Că zice Pavel apostolul: „Fericiti cei ce grăesc în urechile celor ce ascultă”; și apoi trebuie să faceți roadă susletească din céle ce veț auzi, pentru ca să nu vă fie ascultarea și osteneala în deșărt, că arătându-vă ca pomii cei fără de roadă și ca vițele céle stérpe, ce folos veți avea de ascultarea voastră și de osteneala ce ați făcut?”

Iată că au sosit, cu ajutorul lui Dumnezeu, să încépem de mîine călătoria sfântului post. Si pentru căci avem a mérge la războiu asupra vrăjmașului susfletelor noastre, trebuie să ne gătim ca niște ostăș vitéji ai lui Hristos, încingându-ne mijloacele noastre cu adevărul, după cum zice dumnezeescul Pavel și să ne încălțăm picioarele cu gătirea Evangheliei și să ne îmbrăcăm cu zaoa dreptății și să punem coiful mîntuirii pre capetele noastre și să luom pavăza credinții în mîinile noastre, cu carele vom putea stinge toate săgețile celui viclean, céle arzătoare și sabia duhului carele iaste graiul lui Dumnezeu.” (p. 98).

În măsura în care susțin sau sugerează o anumită intenție comunicativă, nu sunt lipsite de interes nici procedeele retorice cu apariție izolată sau chiar singulară; de pildă, într-un context dat, elipsa descriptivă (declarată) poate indica - strategic și neechivoc – o atitudine/ opinie / stare de fapt: „Iar pentru **dragosteoa cea pătimitoare și rea**, nu vom zice nimic, pentru căci fieștecare înțelescă și temătoriu de Dumnezeu o cunoaște că nu e bună; și pentru ace'ia, lipsească vorba ei de la mijloc, ca să nu ne spuscăm auzul” (p. 24).

Procedurile retorice obligatorii pentru descrierea abstractelor pot fi considerate, prin extensie, și norme de construcție a predicii la Antim Ivireanul.

Astfel:

- Recursul consecvent la *epanodă* determină stabilitate și, în ultimă instanță, stereotipia modelului de structurare a macrosecvenței descriptive; figură retorică din clasa repetiției, epanoda presupune segmentarea unei enumerări în constituenții săi, urmată de reluarea fiecărui constituent în regim de termen- titlu al unei microsecvențe descriptive.

Rezultatul este o descriere etajată, complicată progresiv prin ramificații și înglobări succesive; descrierea inițială, elementară, de tip „listă”, cu enumerare

nominală paratactică, este reformulată prin procedee descriptive mai elaborate, de factură și cu efect de *amplificatio*.

- Epanoda favorizează și justifică următoarea strategie discursivă: *definirea abstractelor*.

Predicile lui Antim Ivireanul sunt suprasaturate de definiții în lanț sau care decurg unele din altele, bazate, de regulă, pe parafraze sau citate biblice.

Aceste forme particulare ale descrierii abstractelor sunt, fără excepție, *definiții complexe*, în care componenta strict normativă se împletește cu cea descriptivă¹¹.

Componenta *normativă* constă în echivalări de tipul: **a** este **b / a**, adecă **b / a** care se numește **b**: „*Nădejdea iaste o îndrăzneală adevărată către Dumnezeu*” (p. 23), „*/.../ iubirea de argint, carele să numește, a doua închinare de idoli*” (p. 123), „*/.../ călcarea de lége, adecă nebăgarea în seamă celor hotărâte și aşzate în legi și în pravile*.” (p. 123).

Componenta descriptivă a definiției constă în reformularea și amplificarea glosării perifrastice normative; astfel, definiția normativă, concisă și neutră, devine stimul și punct de plecare al unei expansiuni descriptive savante, dar perfect adaptată la public și obligatoriu în beneficiul acestuia; sunt relevante în acest sens interogațiile de tip fatic orientate către auditoriu, precum și digresiunile minimale prin care Antim justifică tendința de clarificare a conceptelor care constituie principalele nuclee de semnificație ale discursului.

În general, la Antim Ivireanul, dezvoltarea descriptivă a definiției este un exercițiu și un exemplu de oratorie eclesiastică, susținută de procedee dintre cele mai diverse, dar stabile și omogene prin efecte cumulate, de ordin argumentativ-explicativ, persuasiv, didactic, liturgic, estetic.

Reproducem mai jos două exemple care, puse în paralel, pot evidenția o sumă de particularități retorice prototipice:

„Ati înțeles și puterea dragostii; să spuiu acum și a *smereniei*. *Smereniai încă iaste sfîrșitul, legătura și pecetea tuturor bunătăților, căci* că de ar face neștine toate bunătățile lumii și smerenie să nu aibă, toate-s pierdute, toate-s stricate, toate-s de nimica și osteneala lor iaste în deșărt, **pentru căci** *smereniai iaste maică tuturor bunătăților. Si precum* maica pune multă nevoință din fireasca dragoste ce are de hrăneste pre copiii săi, ca să-i crească și-i fereste de toate ca să nu li să întâmpile vreo primejdie și-i va piiarde, **asa și** *smereniai hrăniaște bunătățile de cresc și le fereste de toate primejdile, ca să nu piară. Pentru căci* păcatul cel dintîi și mai mare decît toate păcatele iaste mîndrii, caré o au izvudit și au născut singur satana, carele era înger și să numiia Luceafăr, pentru multă lumină ce avea; care mîndrie l-au surpat și l-au pogorât, cu toată ceata lui, întru cele mai de jos prăpăstii ale iadului /.../.

Și cu acest păcat al mîndriei, pentru multa lui zavistie, au înșălat și pe ticălosul Adam, de l-au surpat din cinstea lui și l-au adus la moarte și l-au pogorât și pre dînsul în iad. **Si precum** *păcatul mîndriei au avut putere de au pogorât pre Luceafăr, pînă la cele mai de jos*

¹¹ Despre structura definiției, vezi Mortara Garavelli (1999: 92).

prăpăstii ale iadului, aşa şi bunătatea smereniei are mai multă putere decât mîndrii; că au făcut pre singur Dumnezeu, carele iaste făcătorul Luceafărului şi s-au plecat atîta, cît au lăsat ceriurile şi toată slava şi lauda ce avea de toate puterile cereşti, de s-au pogorît pre pămînt şi s-au făcut om şi s-au smerit pînă la moarte, după cum zice fericitorul Pavel, moarte de cruce; şi s-au pogorît şi pînă la iad de au scos pre Adam, cu tot neamul lui şi l-au suiat împreună cu dînsul la ceriu, unde au fost şi mai înainte. Iară Luceafărul n-au putut să se mai sus, căci îl atîrnă păcatul în jos.

Că păcatul să asamînă pietrii şi-i caută să meargă la maica ei, în pămînt, de unde şi iaste. Iar bunătatea să aseamînă focului şi iaste să meargă sus, în văzduh, unde-i iaste matca, că Dumnezeu iaste foc mistitoriu şi pară de foc supţire, precum l-au văzut prorocul Ilie. Şi precum un om are în casa lui aur, argint, scule şi alte haine şi cînd iase din casă pune lacăt şi încue, pentru ca să nu meargă vreun hoţ să i le fure, să se păgubească, aşa şi smerenia încue, ca un lacăt, toate bunătăţile, ca să nu meargă hoţul cel de obştă, diavolul, să le fure şi să va păgubi de osteneala ce-au făcut” (p. 48-50).

Şi

„Că precum nu iaste cu putinţă a trăi neştine pre pămînt fără de hrană trupească şi fără de îmbrăcămintă şi fără de somn, aşa nici fără de acëste trei bunătăţi carele sănt, precum am zis şi mai sus, credinţa, nădăjdea şi dragostea. . . .”

Nădăjdea iaste o îndrăzneală adevărată cătră Dumnezeu, dată în inima omului, din dumnezeiasca strălucire, ca să nu să dezinădăduiască niciodată de darul lui Dumnezeu, ci să fie încredinţat cum că va lua, prin pocăinţă, ertăciune păcatelor şi verice altă cérere, sau trecătoare, sau văinică. Şi iaste nădejdia de 2 feliuri: una bună şi alta rea. Bună iaste acăia cînd nădăduiaşte cineva la Dumnezeu să se mintuiască, sau alt bine ce va să petreacă, că nici osteneşte, nici cheltuiasă nimic, cum zice David, că: „Cel ce nădăduiaşte spre Dumnezeu mila îl va încungiura”. Rea iaste acăia cînd nădăduiaşte cineva la om să-i facă vreun bine, sau vreo îndemînă la lucrurile céste trecătoare ale lumii, care nădăjde iaste mincinoasă şi deşartă, cum zice iarăş David: „Nu vă năjdui pre boiari, pre fiili oamenilor, la / carii nu iaste mintuire” aşijdereea zice şi Solomon: „Blestemat să fie tot cel ce nădăduiaşte spre om”.

Dragostea încă iaste o unire a mulţii într-una şi cale cătră Dumnezeu şi vîrf tuturor bunătăţilor, după cum o adeverează şi fericitorul Pavel la 13 capete cătră corinthéni, zicînd: „Decît credinţa şi decît nădejdia iaste mai mare dragostea”. Şi iaste şi aceasta de 3 feliuri: una dumnezeiască, alta firească şi alta pătimitoare şi rea. Dragostea cea dumnezeiască iaste acăia ce zice la A dooa lége, la 6 capete: „Să iubeşti pre domnul Dumnezeul tău i proci”; iar cea firească iaste céia ce iubesc părinţii pre fiil şi fiili pre părinţi şi fieştecare pe ruda sa şi pe prietenii săi . . . .” (p. 23-24).

În citatele de mai sus, definirea abstractelor este susţinută de o acumulare de procedee retorice, dintre care amintim:

- redefinirea negativă a termenului – ţintă printr-o *correctio* inversă, de tip blam, dar care punе în valoare şi întăreşte glosarea normativă iniţială (/.../ căci de

ar face neștine toate bunățările lumii și **smerenie să nu aibă, toate-s pierdute, toate-s stricate, toate-s de nimica și osteneala lor iaste în desărt**, pentru căci **smerenia iaste maică tuturor bunăților**”, p. 47);

- recursul la serii de cauzele metadiscursive (marcate de *că, căci, pentru căci*), formând mici enclave explicative care presupun stimulul interogativ „de ce?”;

- recursul la analogii „în cascadă” (urmând schema canonica: *precum / cum / aşa cum ... aşa şi*), ceea ce implică organizare descriptivă și funcție explicativă („**Şi precum maica pune multă nevoieştă ... aşa și smerenia hrăniaşte...** ; „**Şi precum păcatul mândriei au avut putere... aşa și bunătatea smereniei are mai multă putere...**; **Şi precum; un om are în casa lui aur, argint, scule ... cînd iase din casă pune lacăt și încue ... aşa și smerenia încue, cu un lacăt, toate bunățările...**”, p. 47-49).

Invariabil concretizatoare, analogiile trimit la universul comun, laic, premitând fie introducerea, fie reformularea unor concepte, în manieră explicită, didactic – moralizatoare.

Frecvent, analogiile sunt anunțate de cauzele metadiscursive, ceea ce evidențiază relația lor de solidaritate.

- recursul la digresiuni narativ-descriptive, care, sub forma unor pilde, pot introduce abstractul antonimic – sursă a altui sir de definiții, analogii și, în ultimă instantă, a unui discurs denigrator (v. de exemplu, antiteza *smerenie / mândrie* care anticipatează blamarea lui Lucifer);

- validarea definițiilor prin argumente de autoritate, reprezentate de citate sau parafraze biblice, sursele predilecte fiind Iisus, David, Sfântul Petru și Solomon.

3. În *Didahiile* lui Antim Ivireanul, secvențele descriptive sunt notabile sub raport cantitativ, distribuțional, tematic, retorico- stilistic.

Diversitatea și subtilitatea tehnicielor de reprezentare este în concordanță cu potențialul multifuncțional al descrierii: formă de elogiere, de (auto)defăimare, de captare, de instruire și de informare a auditoriului; descrierea, de tip epistemic¹², devine o „secvență – pivot”, cu evidentă forță persuasivă, punct de jonctură și de intersecție cu secvențele explicative și argumentative.

Descrierile tematice – din clasa portretului și, mai ales, a abstractelor – sunt ilustrative, în egală măsură, pentru omiletica medievală românească și pentru înalta cultură retorică și eclesiastică a lui Antim Ivireanul.

Surse

Antim Ivireanul, 1972, *Opere*, Ediție critică și studiu introductiv de Gabriel Ștrempeal, București, Editura Minerva

Bibliografie

¹² Succinte precizări despre două maniere descriptive de bază: *décrire perceptuel* și *décrire épistémique*, la Adam (2005: 151).

- Adam, Jean-Michel, 1989, *Les textes: types et prototypes. Récit, description, argumentation, explication et dialogue*, Paris, Nathan
- Adam, Jean-Michel, 2005, *La linguistique textuelle. Introduction à l'analyse textuelle des discours*, Paris, Armand Colin
- Adam, Jean-Michel; Petitjean, André, 1989, *Le texte descriptif*, Paris, Nathan
- Cătănescu, Maria, 2006: *Etos și patos în „Didahiile” lui Antim Ivireanul*, în „Limba română – Aspecte sincrone și diacrone”, Actele celui de al 5-lea Colocviu al Catedrei de Limba Română (8-9 dec. 2005), coord. Gabriela Pană Dindelegan, București, Editura Universității din București, p. 593-601
- Cătănescu, Maria, *Imaginea auditoriului în „Didahiile” lui Antim Ivireanul*, în „Limba română: Controverse, delimitări, noi ipoteze (I)”, Gramatică, lexic, semantică, terminologii, istoria limbii române și filologie, Actele celui de al 9-lea Colocviu al Catedrei de Limba Română (București, 4-5 decembrie 2009), Ed. Rodica Zafiu, Adina Dragomirescu, Alexandru Nicolae, București, Editura Universității București, p. 341-346
- Gervais – Zaninger, Marie – Annick, 2001, *La description*, Paris, Hachette
- Gordon, Vasile, 2000, *Introducere în omiletică*, București, Editura Universității din București
- Mortara Garavelli, Bice. 1999: *Manuale di retorica*, IV ed., Bompiani, Milano